

99183606-2	25/09/2026	שבתון	עמוד 54	1	15.93x22.89
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

התינוק עם המים: לאומיות ללא תורה :

הלכה ישראלית

ד"ר יואב שורק
י"ר 'תורה ישראלית - לכתחילה'

התינוק עם המים: לאומיות ללא תורה

בתמונה: תאודור הרצל בקונגרס הציוני הראשון, אוגוסט 1897. צילום מויקיפדיה

משלומי אמוני ישראל לא ראו בציונות תנועת תשובה - אלא דווקא תנועת חילון, תנועת התנכרות למסורת. מדוע? מכיוון שהיא העתיקה את הדגש של הזהות היהודית מ"דת" ל"לאום". ולאום, הרי, הוא עניין של גויים, בעוד דת הוא העניין שלנו, של היהודים יראי השמיים.

האם הציונות טעתה בכך שביקשה לכוון את היהדות מחדש כ"עם"? בוודאי שלא. אדרבה, זהו תיקון גדול הנוגע בבסיס האמונה היהודית ומתחבר לאופן שבו נכרתה הברית בין א-לוהים לעמו. אך לא רק יריבי הציונות טעו, גם חסידיה נטו לשפוך את התינוק עם המים. ברצותם להעתיק את מוקד הזהות היהודי מ"דת" ל"לאום", ומתוך ההתנגדות האינטואיטיבית שלהם לצורה הדתית שלבשה היהדות, הם נטו פשוט לוותר על חלקים נרחבים מן המסורת היהודית, על התורה ועל המצוות. למה? כי גם הם ראו בכך עניין "דתי". בטעות.

ההבנה שהם שייכים לעם אחד. לא מיעוט דתי בתוך עמים שונים, אלא עם המפוזר ומפורד בין העמים. כמובן, היו מובנים רבים שבהם יהודים תפסו את עצמם לאורך כל הדורות כ"עם" מפוזר, ובוודאי כך תפסו אותם שכניהם הגויים; אולם תודעת העמיות הלכה ודעכה ככל שיהודים ראו את המסורת שלהם יותר ויותר כ"דת", ומבחינה זו מעשהו של הרצל היה חידוש חשוב, רעידת אדמה בתולדות העם היהודי - ששב אל משפחת העמים בעצם הגדרתו העצמית.

התנועה לציון היתה תנועה הפוכה ממגמת ההתבוללות שסחפה את יהדות מערב אירופה עשרות רבות של שנים. במובן זה, התנועה הזו היתה ללא ספק תנועת תשובה: שיבה אל הזהות היהודית, אל הנבדלות היהודית, אל הרצון להיות חלק מציוויליזציה יהודית - במקום להיטמע בגויים ולהפוך לאזרחים טובים בסביבה האירופית-האמנציפטורית. אבל רבים מאוד

בטורים הקודמים ראינו כיצד היהדות הפכה לדת - בתהליך שראשיתו בימי הבית השני ובמפעלם של חז"ל, והמשכו בעיצובה של היהדות בימי הביניים בתוך סביבה של "דתות" גדולות, שכולן "מונותאיסטיות" ויונקות מן המקרא - אך תוך חריגה גדולה מרוחו המקורית, ועיצוב תודעה שמרוכזת ברוחניות, ב"עולם הבא", בהקטנת האדם ובהכנעתו לפני הא-לוהים.

כמובן, אסור לשכוח שעיצובה של היהדות כ"דת" אינה רק תולדה של החלטה מושכלת או של נסיבות היסטוריות של הסביבה, אלא בראש ובראשונה תוצאה הכרחית מעצם החורבן של ממלכות ישראל. מערכת המצוות המקראית, המשרטטת משטר חקלאי-כלכלי (שמיטה ויובל, נחלות וירושות, תרומות ומעשרות ומתנות עניים) ומשטר מדיני (מדיני מלך ושופט דרך דיני מלחמה ועד לערי מקלט ועגלה ערופה), הפכה לבלתי רלוונטית (או לסמלית) בהעדר ריבונות יהודית, והדבקות במצוות עברה בעיקרה למצוות העדות (תפילין, ציצית ומזוזה, למשל) ולעצם הנחלת המסורת (תלמוד תורה, קריאת שמע וכו'). הצמצום של המצוות ה"ממשיות" וההתרחבות של המצוות הסמליות, הם רכיב מפתח בעיצובה של היהדות יותר ויותר כ"דת".

ב-1897, בבאזל, התכנס הקונגרס הציוני הראשון. הרצל אמר שבעצם הכינוס הוא "ייסד את מדינת היהודים". הוא צדק: קיומו של הכינוס הזה היה הפעם הראשונה מזה דורות רבים שיהודים בעלי השקפות שונות ובני ארצות שונות נועדו יחד - על בסיס